

Росак Віктор
(м. Ужгород)

ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА НА ЗАКАРПАТТІ: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ

Якщо звернути увагу на минулу історію і життя Христової Церкви, то ми побачимо, що вона із самого свого зародження була гнана не тільки з боку зовнішніх ворогів – язичників і іудеїв, але і з середини – за допомогою всяких ересей і розколів, що принесли їй чималий збиток. Увесь язичеський світ ополчився проти Церкви Христової, вчені і невчені, багаті і бідні, знатні і прості язичники прагнули до того, щоб похитнути Церкву в самих її підвалинах. Проти Церкви Христової в минулому прийняті всі самі жорстокі міри.

Історія нараховує 10 великих гонінь початих на християн, що віддавалися всіляким мученням, які тільки міг винайти зарозумілий людський розум, але число християн не тільки не зменшувалося від щоденних звірячих мучень і убивств, але як говорить Учитель Церкви Христової Тертуліан у своїй Апології, поданій Римському Сенатові близько 200р. у захист християн: «Усі ваші витончені жорстокості не служать ні до чого, вони ще більш призивають нас до нашої релігії. Ми збільшуємося в міру того, як ви нас пожинаєте; кров наша робиться насінням для християн...» [12, 100]. І, дійсно, християнство так швидко поширилося, що воно не тільки проникло в усі шари суспільства, але і в усі куточки тодішньої Римської імперії.

Церква Христова, зрошена Пречистою Кров'ю Господа нашого Ісуса Христа і незліченного сонму мучеників, не перестала і не перестане поширюватися в майбутньому, тому що з нею обіцяв бути завжди її Засновник, Що сказав: «Я з вами є у всі дні до кінця віку» /Мф.26,20/.

А цього Божественного благовістія, принесеного роду людському Спасителем світу, не позбавилася і наша сучасна Закарпатська область, що також є частиною Святої Всесвітньої Христової Церкви. Християнство виникло тут дуже рано, але поки що документально не доведено, що воно могло проникнути в Закарпаття ще в перші століття по Різдві Христовому. Документально відомо тільки, що в IX столітті християнство в Закарпатті вже існувало. Запитується, відкіля могло проникнути християнство до наших предків – язичників? Один історик говорить, що «Угорорусси прийняли християнство ще задовго до поділу церков, з Візантії, і тому, по поділі церков, залишилися православними» [9,200].

Як відомо, у 862 р. у Константинополь прибуло посольство від Моравського князя Ростислава з проханням надіслати йому проповідників, що навчили б його і народ істинній вірі, а також робили би богослужіння на рідній слов'янській мові. Імператор, порадившись з Патріархом (Фотієм), відправив у Моравію святих братів Кирила і Мефодія, що і насадили тут Православ'я. Прибувши в Моравію, брати Кирило і Мефодій мали серед селян дуже великий успіх, тому що вони дуже багато потрудилися для

місцевого слов'янського населення, переводячи книги Священного Писання і богослужбові книги з грецької мови на слов'янську, а також роблячи богослужіння і проповідуючи слово Боже слов'янською мовою. Успіх святих братів був настільки великий, що за нетривалий час їхня проповідь поширилася далеко за межі Велико-Моравської держави, а тому що наше Закарпаття і його населення було не тільки близьким, але і спорідненим їм по племені, то проповідь святих братів не могла не вплинути і на них.

Особливо ж стикнулися Закарпатські слов'яни з християнським православним вченням тоді, коли святих братів уже не було в живих, а залишилися після них семеро учнів, які змушені були, із-за підступів латинського духовництва, залишити Моравію і віддалитися в сусідні держави: Болгарію, Румунію і, цілком ймовірно, наше Закарпаття, де вони продовжували невтомно трудитися над поширенням Православ'я, посилаючи їх учителями, святим Кирилом і Мефодієм. Таким чином, «Святі Рівноапостольні брати Кирило і Мефодій, вчителі слов'янські, вважаються засновниками християнства не тільки в Чехії і Моравії, але й у Карпатській Русі, тому що в дійсності християнство поширилося в Карпатській Русі нашими учнями (у IX столітті) [4,36]. Приймавши Православну віру, наші закарпатські слов'яни, залишилися такими довгий час, і знаходилися в залежності від галицьких православних єпископів. «У XIV столітті була заснована перша православна єпархія в Мукачевому і залишалася такою до XVII сторіччя». [9,200]. Закарпатські слов'яни довго залишалися православними, однак їм приходилося важко це відстоювати, тому що з кінця XIII і початку XIV століття, з переходом угорців у католицтво, католицьке духовництво, а також і королі, робили спробу повернути православних угороросів у латинство, і вся подальша історія в Угорській Русі є не що інше, як безперервна боротьба за Православ'я..

Латинське духовництво, вічний ворог Православ'я, дивлячись на непохитність і тверду волю наших предків, не згоджувались на добровільних початках відмовитися від Православ'я і підкоритися римському престолові, пішло на хитрість, підмовивши світську владу всіляко пригноблювати православне населення, щоб довести його до крайніх меж убогості, і в такий спосіб примусити його відмовитися від Православ'я і підкоритися Риму. Але, незважаючи на всі утиски з боку світської влади, населення залишалося вірним Православ'ю. Для того щоб підірвати непохитність православного духовництва і його пастви, латинське духовництво винайшло «Унію», за допомогою якої, воно сподівалося домогтися своєї споконвічної мети, але народ на чолі зі своїм духовництвом залишався непохитним, незважаючи на те, що йому були обіцяні мадарською владою права, що врівноважували православне духовництво з латинським. Тоді православне населення стало піддаватися ще більшим утискам, доведеним до самих крайніх меж.

Вдові графа Іоанна Другета Ганні, з роду Якушичей, затятій католиці, а також уніатським монахам-василіанам Петрові Ростошинському і Гаврилові Кошовичу вдалося 23 квітня 1646 р., у день св. великомученика Георгія, в ужгородському замку змусити духовництво Ужгородського округу

(у кількості 63 чоловік) [7,91] підписати «Унію» з Римом на умовах: 1) всі обряди східної церкви будуть цілком збережені, 2) єпископи повинні бути обраними самим духовництвом і тільки затверджені папою і 3) уніати будуть цілком зрівняні в привілеях з римо-католиками [7,91-92]. З цього часу унія стала поступово оселятися серед нашого закарпатського населення.

«Варто підмітити, однак – говорить уніатський історик І.М. Кондратович, – що цей акт приєднання був зроблений чомусь тільки на словах, без відповідного документального закріплення або протоколу, чи обставина і з'явилася згодом причиною багатьох непорозумінь» [7,92]. Саме собою зрозуміло, що умови унії, встановлені в 1646 р., не виконувалися, а були тільки обіцянкою, православне ж населення продовжувало піддаватися насильству і гнобленню. Про вибір єпископа духовництвом і народом годі було вже і думати, тому що унія так насильно нав'язувалася нашому православному населенню, що вищезгаданий Петро Ростшинський оселився в Мукачевому, а «православний єпископ Іоаннікій Зейкан був змушений віддалитися в Імстичевський монастир. Але духовництво і населення Марамороша ще довгий час завзято відстоювало стару віру» [7,92].

Боротьба православного населення з ненависною унією, особливо після смерті єпископа Петра Ростшинського, за словами самих же уніатських істориків, «знову почала поширюватися все інтенсивніше і ширше. Релігійна смута дійшла до крайніх меж, і унія очутилася в стані повного занепаду» [7,93]. Уніатських церков не було зовсім, тому що православне населення їх не відвідувало.

«Можна уявити собі – говорить уніатський історик І.М. Кондратович, – як обстоєла в таких умовах справа унії... Духівництво грузнуло в пітьмі і у всіляких пороках. Частина монахів-василіан переженілися. Православ'я знову поширювалося повсюдно і, здавалося, остаточно витиснуло унію» [7,93-94]

Ватикан, дивлячись на такий провал своїх планів, спрямованих проти Православ'я, вирішив, будь-що-будь домогтися своєї споконвічної мети, і за допомогою австро-угорських імператорів ці плани вдалося поступово здійснити. Православне населення піддавалося всіляким утискам. Після смерті (у 1735 р.) єпископа Досифея, православні зовсім позбавилися і тих прав, які вони до цього часу ще мали. Та почалася запекла боротьба латинського духовництва з Православ'ям. У першу чергу ця сумна доля осягла православні монастирі, як ядра і твердині Православ'я, яких у цей час у Закарпатті нараховувалося біля 15-ти. Частина з них, незважаючи на запеклу боротьбу з католицизмом, була заселена латинцями (як напр. Боронявський, Імстичевський, Мукачівський і ін.), а інші – Грушевський, Драгівський, Бедевлянський, Ольхівський, Гореницький і Углянський – були зруйновані. Багато зусиль довелося прикласти католицизмові для ліквідації св. Православ'я в Закарпатті. У результаті жорстоких заходів католикам удалося формально «цілком» ліквідувати св. Православ'я і захопити в другій половині XVIII-го століття Мукачевську єпархію [9,200-201].

Угорська влада довела наше закарпатське населення до важкого

економічного стану, про яке можна судити з записів одного галицького письменника, що відвідав у 1905 р. Угорську Русь: «У цілому світі немає землі несчаснішої, ніж Угорська Русь... Збирачі податей забирають тут останню корову, останню козу, зібране зерно і навіть зрізану капусту. Майже вся земля в селян угоруських віднята, і їм приходиться платити нечувані ціни. Цілий рік угоруси вживають у їжу лише вівсяні коржі, капусту і картоплю; хліб їдять тільки у великі свята. Повна безпорадність угорусів експлуатується всіма, навіть і духовництвом... Омадярившися духовництво, не бажаючи мати нічого загального з народом, і прагнучи стати на рівень з багатим католицьким духовництвом і дворянством, і в той же час, будучи обтяжена родиною й одержуючи убогу платню, вимагає з парафіян великих поборів... Угоруси не могли придбати собі більш жажливих тиранів, чим яких мають тепер; вбивши їхне тіло пішли і на душу, – і ту намагаються забруднити. Тисячолітню літургію хочуть конфіскувати в нього, щоб не мав ніякої розради вмираючий народ, не смертю природньою, а придушений рукою сурово-крутою. Народу залишається лише животіти під ярмом, і сховатися в труні...» [9,200-201].

Але, незважаючи на всі утиски, які застосовувала угорська влада разом з католицьким і уніатським духовництвом проти православного населення Закарпаття, воно не тільки не зникло, але і не відмовилося від своєї народності і тяжіння до віри предків, до віри українського православного народу, народу – брата. Угоруський народ був не один у боротьбі за свою національність і православну віру: у нього були рідні сини.

Не встигла омадяритися частина угоруської інтелігенції серед якої найшлися діячі, що віддавали все своє життя справі відродження свого народу, вказуючи йому, що батьківщиною його є не Угорщина, а велика Русь, з якою він зв'язаний вічними узами – українською мовою і православною вірою. Недарма один історик говорить: «Мова і туманна свідомість національної приналежності ще збереглася в Угорській Русі» [13,18-19]. Так продовжувалося до першої світової війни. В період першої світової війни положення православного руху в Закарпатті в порівнянні з довоєнним стає з дня в день все гірше і гірше, тому що вороги Православ'я не задоволилися тим, що засудили всіх головних керівників православного руху на мучення у в'язницях Австро-Угорщини, але намагалися будь-що-будь остаточно придушити релігійне прагнення до Православ'я і національну самосвідомість нашого народу і зовсім стерти його з лица землі.

Але православний рух ще більш згуртував народ у боротьбі з католицизмом і уніатством за свої релігійні і національні права. Прагнення до православ'я не радувало уніатів і католиків, тому що це загрожувало латинській унії, тому вони ще з великою енергією прагнули до того, щоб остаточно перемогти «схизматиків». Уніати жадали від мадярської влади, щоб вони продовжували переслідувати всіх тих, хто зберігає східну православну віру і любить українську народність.

Незабаром після Марморощ-Сиготського процесу (1 серпня 1914 р.) де були засуджені православні миряни за те що вони були православні, хоча

офіційні звинувачення і були висунуті як, зрадники батьківщини, почалися перша світова війна, що ще більш збільшила важке положення православних Закарпаття.

Справа в тім, що «зимою 1914–1915 р. російські війська з'явилися в північній частині південно-карпатської Русі; у 1915 р. вони зайняли Сигет [1,63], що дуже обрадувало закарпатське населення, тому що воно сподівалося, що незабаром воно стане вільним від рабського мадярського ярма і назавжди з'єднатися з своїм народом – народом братом, і зможе дихати повними грудьми, як у релігійному, так і в національному житті. Начальник Ужгородської жупи (Закарпаття) повідомив міністрові внутрішніх справ у Будапешт, що «Серед угорського народу помітний рух симпатії до росії усюди виявляються. На їхній прихід сподіваються. Радість з цього приводу відкрито виражається» [5,801].

Але ці мрії нашого православного селянства в той час не здійснилися, тому що російські війська змушені були відступити з Закарпаття, і наше селянство залишилося під суворою і жорстокою владою своїх ворогів, що готували для нього ще більш жорстокі і жахливі мучення. Коли російські війська залишили зайняті ними позиції в Закарпатті, то по усюму Закарпаттю почався страшний мадярський терор: «Мадярські влади вирішили жорстокими мірами зовсім знищити на тільки православну віру, але і всі сліди руськості» [1,63].

У цей час у с. Іза, як центрі православного руху, почалися жорстокі переслідування православних селян. Люди, що не були узяті на війну, заарештовувалися мадярською жандармерією, а інші чоловіки і жінки повинні були три рази щодня відзначатися в жандармській канцелярії, тому що усі вони були підозрювані в участі в православному русі. Іза в цей час була як би на облоговому положенні, тому що всі її жителі строго контролювалися мадярською жандармерією і фронтовими солдатами. Не можна було піти до сусіда або родича, тому що такої людини заарештовували як змовника проти держави. Але, незважаючи на такі жорстокі переслідування з боку влади, православний рух у с. Іза і її околицях міцнів і блискавично поширювався, тому що він був тісно зв'язаний з православними Будапешта, Мишкольца й Егера, куди часто ізяни йшли сповідатися, причащатися, хрестити дітей і вінчатися, причому одночасно вони приносили православні богослужбові книги і святоотецьку літературу, та ін. і поширювали серед православного населення. Незважаючи на те, що мадярські жандарми і їхній прислужник Петро Сабов дуже пильно стежили за всіма діями православних ізян, намагаючись довідатися, де вони збираються на молитву, це їм не так часто вдавалося, тому що православні збиралися не завжди в одному місці, щовечора в іншому будинку.

Мадярська влада й уніати, спостерігаючи такий швидкий ріст православного руху, а також свої невдачі на східному фронті, прийшли в лють і вирішили будь-що-будь покінчити раз і назавжди з православним селянством Закарпаття. «Ватикан зі своїми найманцями, скориставшись відсутністю чоловіків, що пішли на війну, вирішив зламати наші православні

відвалини, оголосивши в 1916–1917 р. уведення нового стилю і латинської мови в нашій Церкві [6, ...].

Великими «поборниками» цього папського указу виявилися уніатські єпископи: Мукачевський Антоній Папп і Пряшівський Стефан Новак, що і ввели 14.VI.1916 р. новий календар і відмовилися від православних свят, а наказали духівництву і народові тримати римські свята [8,39]. Але православний закарпатський народ стояв непохитною стіною за свої православні свята, незважаючи на те, що уніатські священники за допомогою жандармерії намагалися домогтися своєї мети й у православні свята виганяли наш народ як робочу худобу на роботу, щоб цим примусити його погодитися на латинський стиль. За вимогою уніатського духівництва мадярські жандарми насильно заганяли на римсько-католицьку паску наше православне населення в уніатську церкву. Деяких православних дуже мучили і всіляко знущалися з них тільки за те, що вони не погоджувалися святкувати латинські свята.

Православні селяни таємно освячували самі собі паски в церковній огорожі або ж недалеко від неї, але і відтіля прогнані були мадярською жандармерією за те «що вони молилися на свій Великдень» [8,39].

Уніатські священники в цей час із усіма ревнощами проповідували з церковних амвонів новий латинський стиль. Ужгородська уніатська Капітула, щоб більш зірко стежила за православним рухом у Закарпатті, заснувала майже в кожному селі, де були прихильники Унії «Церковні братства», задача яких полягала в тім, щоб доглядати за кожною людиною, і якщо такий виявлявся підозрюваним у Православ'ї, негайно заявляти жандармерії, що надходила з ним за своїм розсудом.

Одночасно з уведенням греко-католиками латинського Григоріанського календаря в Уніатській Церкві в Закарпатті мадярська влада прагнула до того, щоб ввести в школах латинський алфавіт з мадярським правописом. У цьому прислужниками мадярів виявилися ті ж уніатські духівники, що прагнули до викорінювання східної віри і української народності в Закарпатті. Мадярський міністр віросповідання і народної освіти видав розпорядження, що з 1916/17 учебного року усі шкільні підручники, а також підручники по закону Божому, обов'язково повинні бути надруковані латинським шрифтом [2,152]. Уніатське духівництво, щоб скоріше придушити релігійну і національну самосвідомість нашого народу, прагнуло до того, щоб латинський алфавіт був введений не тільки в початкових школах, але навіть і в середніх навчальних закладах.

Була створена в Ужгороді 5.VIII.1915 р. спеціальна комісія, на чолі якої стояв примас, що заявив, що «Кирилиця в церковних книгах може довести до «схизми» [2,152]. Деякі уніатські священники з великою енергією прагнули ввести мадярську мову серед нашого населення. Вони читали в церкві Євангеліє по-мадярськи навіть у таких селах, де люди зовсім не розуміли мадярської мови [2,153]. Усім цим уніатське духівництво намагалося остаточно омадярити наше населення і позбавити його не тільки релігійних, але і національних прагнень. Один з головних духовних керівників в

Ужгороді заявив у 1917 р. малярському міністрові віросповідання, що в «Угорській Русі з Православ'ям уже назавжди покінчено» [11,4].

Усі ці гоніння на православне населення Закарпаття продовжувалися до закінчення війни і з кожним днем усе більш і більш збільшувалися. Уже здавалося, що православна віра і національна самосвідомість нашого народу загинули назавжди.

Але це тільки так здавалося, а насправді Православ'я жило в серцях віруючого населення. Усі ці жорстокі гоніння з боку малярської влади тільки дратували й обурювали населення і ще більш спонукували його йти за Православ'я на будь-які мучення, аби тільки досягти бажаної мети, тобто остаточного торжества над ненависною і насильно нав'язаною їм предкам католицькою Унією. Тому наш народ із дня на день очікував цієї остаточної перемоги, що і наступила з закінченням першої світової війни в 1918 р., коли «царство малярської злості розпалося і Православна віра, а з нею і руськість, охопили бурхливим потоком усю південно-карпатську землю» [1,63]. Чотирирічна кровопролитна перша світова війна закінчилася 10 листопада 1918 р. Вона принесла всьому людству великий збиток, як у духовному, так і матеріальному відношенні. Кінець війни вирішив долю багатьох народів, у тому числі й угорорусів, що боролись не тільки за релігійні, але і національні права. Війна позбавила православне населення Закарпаття від католицького поневолення, якому покровительствувала Австро-Угорська Імперія і яке в продовж багатьох сторіч мучили наше бідне селянство. Справа в тім, що після першої світової війни, коли розпалася Австро-Угорська Імперія, на її території, згідно Сен-Жерменському мирному договору 1919 р., утворилося кілька нових держав: Чехословачія, Польща, Румунія, Югославія, Угорщина, Австрія. Карпаторуське населення повинно було приєднатися до якогонебудь з новоутворених сусідніх держав. Карпаторуський народ прагнув до того, щоб возз'єднатися з великим Українським народом, але вороги постаралися цьому перешкодити. Тоді народ виявив бажання краще приєднатися до чехословацького – слов'янського народу, ніж бути під гнітом малярських гнобителів, тому що уніатське духовництво прагнуло до того, щоб Карпатська Русь знову була приєднана (у рамках автономії) до Угорщини. Але ворогам народу не вдалося повернути колесо історії назад, тому що чехословацькі війська вступили в Ужгород 12.I.1919 р. і Центральна Народна Рада проголосила 8.V.1919 р. приєднання Закарпаття, як автономного краю, до Чехословацької Республіки, і ця постанова була підтверджена Сен-Жерменським мирним договором [2,153].

Тим часом румунський уряд, не чекаючи згоди карпаторуського населення приєднатися до Румунії, наказало своїм військам 19 квітня 1919 р. окупувати Мараморш: сучасні Рахівський, Тячівський, Хустський і Міжгірський р-ни, а інші райони були зайняті чехами. Румуни відразу ввели на зайнятій ними Мармороршській території свої закони. Таким чином, наша маленька Закарпатська область, а з нею і Православна Церква, знаходилися під владою держав Чехословачії і Румунії. Але, незважаючи на те, що румунська влада, може бути, думала залишитися в Мараморші назавжди,

вона, згідно Сен-Жерменського договору, змушена була залишити 10 червня 1920 р. частину нашої області, що відразу після відходу румунів приєдналася до Чехословацької Республіки, де вже не тільки в політичному, але й у релігійному відношенні відкривається для неї нова сторінка в історії православного руху, повна різних подій, що принесли їй багато радості і горі. Де відновила своє існування Мукачево-Пряшевська православна єпархія.

Та за час угорської окупації Подкарпатської Русі Мукачево-Пряшевська Православна Єпархія занепала. Угорський уряд вважав нашу Православну Єпархію не своїм улюбленим чадом, але тільки лише пасинком, а може бути, ще і гірше. Цей період існування Мукачево-Пряшевської Єпархії вважається найважчим у її історії, тому що католицизм робив усе можливе, щоб скоріше остаточно придушити православну самосвідомість нашого закарпатського населення. Малярська влада спільно зі своїми прислужниками – уніатським духовництвом почали копати могилу Православній Церкві в Закарпатті і самовільно вносили виправлення в державні метрики православно-хрещених при чехах, називаючи їх греко-католиками. «Таким чином, уніатське духовництво, що почало зі зрадництва православних на Марморорш-Сиготському процесі 1914 р., введенням нового латинського стилю під час першої світової війни, відібранням храмів і церковного майна в православного закарпатського народу, заборонаю ховати небіжчиків на загальних цвинтарях і інших нехристиянських вчинках остаточно втратило всяку ціну і повагу в нашого православного народу» [6...].

Ужгородська Уніатська Капітула, прагнучи скоріше покінчити з Православною Церквою на Закарпатті, послала в кожен православний прихід своїх греко-католицьких священників, щоб вони за допомогою малярської жандармерії вели антиправославну пропаганду. Але підступ католицизму не увінчався успіхом, тому що наш карпаторуський народ, незважаючи на те, що він знаходився під гнітом угорських поневолювачів, не відмовився від своїх релігійних і національних прагнень, хоча в цей час він знаходився на далекій відстані від своєї Великої Матері-Русі, з яким він споконвік був зв'язаний братерськими узами і від якої тільки й очікував полегшення своєї долі. Невдачі на східному фронті привели угорців у ще більшу лютю і підсилили утиски проти нашого православного населення. Була арештована незліченна кількість православних, у тому числі кілька священників; арештованих засілали до концтабору, відкіля багато хто з них не поверталися. Та православний народ з нетерпінням очікував того щасливого часу, коли він зміг би вільно зітхнути у своїй братерській родині.

Коли в жовтні 1944 р. наше Закарпаття було зовсім звільнене радянськими військами від ворогів, наше закарпатське населення зустріло це з великою радістю, тому що воно дочекалося виконання своїх вічних сподівань. Коли радянські війська звільнили від ворогів Закарпаття, народ відчув себе вільним, він вирішив закріпити отриману волю навечно і на добровільних початках приєднатися до Великої Русі. Тепер пішла організація

в усіх напрямках: організувалися сільські комітети, народна дружина, а через місяць, тобто 26 листопада 1944 р., у м. Мукачевому зібраний Всенародний Конгрес із представників сільських комітетів, на якому було винесене рішення, що Карпатська Русь добровільно возз'єднується з Радянською Україною.

Дочекавшись цієї радісної події, православне духовництво і православний народ 18 листопада 1944 р. провели у м. Хусті збори, на яких вирішили звернутися у Священний Архієрейський Собор Сербської Православної Церкви і просити його дати свою згоду на канонічну відпустку, на підставі якої вони мали би можливість возз'єднати Мукачівську Єпархію з Руською Православною Церквою. На цих зборах було ухвалено послати в Москву православну делегацію від імені всієї Мукачівської Православної Єпархії, щоб просити Священний Синод Руської Православної Церкви дати свою згоду на прийняття Мукачівської єпархії в лоно Руської Православної Церкви. 22 жовтня 1945 р. відбулося засідання Священного Синоду Руської Православної Церкви. «На засіданні Священного Синоду, що відбувся з цього приводу, під головуванням Його Святості Патріарха Московського і всієї Русі, Алексія, був присутній єпископ Мукачівський Володимир, що приїхав з Югославії в Москву для передачі своєї єпархії в юрисдикцію Московської Патріархії. На цьому засіданні Преосвященний Володимир прочитав лист голови Священного Синоду Сербської Церкви, митрополита Йосипа, у якому митрополит повідомляє постанову Священного Синоду про передачу Мукачівської Єпархії у відення Руської Православної Церкви. Після прочитання листа єпископ Мукачівський, згідно 67 правила Карфагенського Собору, висловив від своєї особи згоду на передачу своєї єпархії в юрисдикцію Руської Церкви. На закінчення Преосвященніший Володимир виголосив коротку промову, у якій повідомив, що він, а також і вся Сербська Церква сердечно раді, що єпархія Мукачівська входить до складу своєї рідної Руської Православної Церкви, на яку тепер дивляться з великими надіями всі православні народи. По закінченні акта передачі Його Святість призначив єпископом Мукачівським Преосвященного Нестора, єпископа Уманського» [10,20].

«11 листопада 1945 р. у кафедральному храмі в Мукачевому, у скромній обстановці, відбулася інтронізація нашого нового Архієрея. Того ж дня Преосвященний Володимир від імені Сербської Церкви і свого попрощався зі своєю колишньою паствою» [3,33], після чого разом з єпископом Нестором об'їхав центральні православні села Мукачівської єпархії. Мукачівська Православна Єпархія була остаточно об'єднана з Руською Православною Церквою і для неї був призначений єпископ Нестор, то наш народ подав голос за своє повернення в Православну Русь.

Та після багатьох переговорів та домовлень у свято Успіння Божої Матері 28 серпня 1949 р. і було вирішено офіційно оголосити про ліквідацію Унії з римсько-католицькою церквою в Закарпатті під час свята в жіночому Свято-Миколаєвському монастирі біля Мукачева. Так закінчилася ще одна славна сторінка історії православної церкви на Закарпатських землях, далі

Закарпатський народ розділив участь всіх віруючих людей у Радянському Союзі про що вже багато сказано і описано. І підсумовуючи можна сказати, що православ'я в Закарпатті має тривалу історію, яка восходить до перших століть християнства, коли на Закарпатті оселилися наші предки – слов'яни.

Світло Христового вчення проникло до них дуже рано, а остаточно утвердилось в них християнство в IX столітті завдяки діяльності антитійських місіонерів братів Кирила і Мефодія, що проповідували в Моравії, і їхніх учнів, що розсіялися від латинського насильства в сусідні країни і затверджували там віру Христову.

Прийнявши християнство східного, православного обряду, наше населення ще більш затвердилось в ньому, коли в XI в. при Ярославі Мудрому Закарпаття ввійшло до складу Київської держави, тому що це дало нашим предкам можливість безпосереднього зіткнення з релігійним життям побратимів – киян.

Але щасливе перебування карпаторуського населення в єдиній братерській родині Київської Русі продовжувалося недовго, тому що після смерті Ярослава Мудрого сильна Київська держава почала дробитися на дрібні окремі феодальні князівства. Цим скористалися вороги слов'янства, і наше Закарпаття було насильно захоплене кочовими племенами – угорцями. Коли угорці прийняли католицизм, то вони за вимогою Ватикану стали примушувати до того ж і наших предків – слов'ян.

Але, тому що наш карпаторуський православний народ твердо тримався своїх релігійних переконань, католицизм винайшов Унію з Римом, що у 1646 р. і була насильно підписана 63-ма православними священиками; однак народ, чернецтво й інше духовництво, на чолі з єпископами залишилися вірні своїм православним релігійним переконанням. Зі смертю останнього православного єпископа Досифея в 1735 р. католицизм за допомогою угорської влади постарався остаточно придушити Св. Православ'я. Католицизм прагнув знищити твердиню православ'я на Закарпатті – монастирі. Деякі з них були розорені, а інші заселені уніатськими монахами-василіанами з Польщі.

Таким чином, здавалося б з зовнішньої сторони, що православна віра остаточно знищена, і вороги тріумфували своєю «перемогою», але до їхнього сорому дуже прорахувалися: Православ'я серед карпаторуського населення продовжувало своє подальше існування, тому що його очолили вірні сини нашого народу. Католицизм, бачачи таке несподіване явище, поставив своєю задачею будь-що-будь завдати смертельного удару Православ'ю на Закарпатті, поки воно остаточно не затвердилось. Тому проти православних, на чолі з Олексієм (Кабалюком), були початі перший і другий Марморош-Сиготські процеси, а також різні інші міри – введення Григоріанського календаря, арешти, мучення, конфіскація майна; цим намагалися змусити наше православне населення відмовитися від його релігійних переконань. Але ніщо не змогло змусити наш православний народ відмовитися від його православної віри, що він дбайливо зберігав цілими століттями, будучи відділений залізною завісою католицизму від своєї рідної Матері –

Православної Русі.

Коли в 1918 р. закінчилася перша світова війна і наше Закарпаття було приєднано до новоутвореної чехословацької слов'янської держави, то здавалося, що для православного населення настала заспокійлива тиша після багатолітньої боротьби з католицизмом. У дійсності, однак, тиша так і не наступила, тому що католицизм, бачачи свою неминучу загибель у Закарпатті, намагався хоча б затриматися на колишніх своїх позиціях. Тому, коли наше православне населення, на чолі зі своїми духовними керівниками, намагалося закріпити завойоване власною кров'ю Православ'я, додавало всі зусилля, щоб одержати із Сербії постійного православного єпископа, католицизм, діючи через чехословацький уряд, штучно перешкоджав цьому і намагався будь-що-будь цього не допустити. Але, коли наше православне населення все-таки домоглося своєї мети й одержало в 1920 р. Єпископа Досифея, не без участі католицизму з'явився в Закарпатті так званий Савватійський розкол, що дуже багато перешкодив поширенню Православ'я і мучив його майже до 1945 р.

Багато довелося покласти зусиль нашому православному населенню, поки воно домоглося від чехословацького уряду визнання своїх законних прав нарівні з іншими віросповіданнями, у чому велику допомогу зробили Сербська Православна Церква, що взяла велику частину його труднощів на свої плечі і послалала своїх кращих синів – святителів, що всіляко прагнули дати Православній Церкві на Закарпатті остаточну організацію.

Вже з прибуттям у 1931 р. єпископа Дамаскіна починається дійсний розквіт Православної Церкви в Закарпатті; у цей час вона частково восторжествувала над католицизмом і одержала дійсну юридичну як духовну, так і світську організацію. У цей період сильно розвилось чернецтво, що із самого зародження православного руху стояло на чолі цього руху, будучи як би його душею і серцем. Радість православного населення Закарпаття продовжувалася недовго; з розпадом у 1938–1939 р. чехословацької республіки Закарпаття знову підпало під владу своїх колишніх ворогів – угорців.

Угорське панування в Закарпатті дуже сумно відбилосся і на житті Православної Церкви, тому що її вороги тільки того й очікували і відразу ж із усією люттю накинулися на неї, щоб її остаточно знищити. Але Господь врятував Своїх улюблених чад від духовного і національного поневолення; у 1944 р. у зв'язку з другою світовою війною, Закарпаття було звільнено радянськими військами, і наш православний народ дочекався здійснення своєї довгоочікуваної мрії і воз'єднався зі своєю Матір'ю – Православною Руссю, що відразу ж постаралася залікувати його духовні рани, нанесені католицизмом.

Карпаторуське уніатське населення і його пастирі, почуваючи себе вільними від насильства католицизму, вирішили остаточно порвати з ним і воз'єднатися зі своєю Матір'ю – Руською Православною Церквою, від якої вони насильно були відірвані своїми ворогами. На цьому і закінчуються скитання нашого народу надалі Православна Церква в землях Закарпаття

безперешкодно доносить слова Істини до сердець людей виконуючи свою одвічну місію бути Світлом для цього світу.

1. Бескидский. Суд над православными в Сиготе («Марморощский процесс»). В кн.: Православный Русский Календарь. Владимирова на Словенску ЧСР, 1930.
2. Закарпатський П.Г. Православна Церква на Закарпатті. IX. Видродження православля. – Православний Висник, (Львів) 1948, № 5.
3. Исторические события. – Церковный Календарь, (Мукачево), 1946, стр. 33 (Примеч.: статья без указания автора).
4. История Православной Христианской Церкви, Ужгород, 1936 г.
5. История Украинской ССР. 1953, т. 1, изд. АН УССР.
6. К истории Мукачешко-Ужгородской Епархии и ход ликвидации унии в Закарпатье. /Из рукописей прот. Димитрия Белякова (Закарпатье).
7. Кондратович И.М. Очерки из истории Мукачевской епархии. 1. Начало церковной унии в Угорской Руси. В кн.: Карпаторусский сборник. Ужгород, изд. Подкарпатского народно-просветительского союза, 1930.
8. Почему я православный. Гонение на православную веру и русский народ перед войной и во время войны. В кн.: Православный Русский Календарь. Владимирова на Словенску, 1934 г., стр. 39. (Примеч.: статья без указания автора).
9. Православие среди угроруссов. – Русский Паломник (Пг.), 1915, № 13.
10. Пребывание в Москве епископа Мукачевского Владимира. – ЖМП, 1945, № 11, ноябрь. (Примеч.: статья без указания автора).
11. Торжество Православия в Карпатской Руси и организация Епархии, 1919. Из рукописей архим. Матфея (Вакарова), 1888-1953, хранящихся в Свято-Николаевском монастыре в с. Изе (Закарпатье).
12. Штернов Н. Древний внехристианский мир и его отношение к христианству. – Курск, 1889.
13. Яринович А. Галичина в ее прошлом и настоящем. – М., 1915.

SUMMARY

Viktor Rosak. ORTHODOX IN TRANSKARPATIA

The article deals with the beginning of the operating the orthodox faith in Transcarpathia, persecution the orthodox churches from the side of the government of Hungary imposes upon orthodox believers to accept the ecclesiastical union with Rome. In spite of that, the Orthodox faith between the Carpathia-Russian population continued itself existence.